

MAKEN, DELEN, VERTELLEN, SPELEN

Arwen van Putten en Marlies Dorigo

In de voorliggende tekst wordt verslag gedaan van een jaar deelname aan het HKU lectoraat Kunst en Professionalisering. Voor de opbouw van de tekst hanteren wij de vierdeling Maken, Delen, Vertellen en Spelen, uit het boek *Muzische Professionalisering* van Bart van Rosmalen (2016).¹ Onze onderzoeksvraag wordt gezien vanuit Maken, vervolgens zal een aantal praktijkexperimenten worden behandeld aan de hand van Delen, Vertellen en Spelen. Om niet alleen in letters en woorden te blijven hangen wordt de tekst muzisch vergezeld van vier beelden.² We dagen u uit om het verhaal eerst in beeld te zien, en daarna deze tekst als onderlegger te lezen.

¹ Rosmalen, B. van (2016). *Muzische Professionalisering*. Utrecht, Nederland: Uitgeverij IJzer

² Beelden ontworpen door Talitha Driessen, Bureau voor Beeldzaken

MAKEN Onderzoek als Maakproces

Het HKU Expertisecentrum Educatie ontwikkelt, verbindt en verspreidt kennis over leren en doceren in kunst en creativiteit. Onderdeel hiervan zijn de professionaliseringstrajecten voor HKU docenten. Met name op dit professionaliseringsonderdeel hebben wij ons onderzoek bij het lectoraat gericht.

De vraag

Bijscholing van tijd tot tijd is waardevol voor zowel de organisatie, de studenten als de docenten. Bijscholing geeft kennis van nieuwe ontwikkelingen in het vakgebied van de hbo docent en houdt het mes scherp. Maar docenten zijn drukbezette mensen, meestal met een eigen (kunst) praktijk ernaast. Er is vaak weinig tijd 'over' om cursussen te volgen. En als er tijd is voor verdere professionalisering, dan gaat dat vaak eerder over het eigen (kunst)vakgebied dan het vakgebied van hbo docent. Hoe kunnen we stimuleren dat docenten zich toch blijven ontwikkelen in hun docentschap? *Hoe kunnen we betrokkenheid van docenten bij hun eigen (docent)professionalisering vergroten en hoe kunnen we docenten helpen verantwoordelijkheid voor en eigenaarschap te voelen van hun eigen ontwikkeling?* Met deze onderzoeksvraag zijn wij het afgelopen jaar aan de slag gegaan.

Onderzoek als Maakproces

We hebben ervoor gekozen om antwoord te zoeken op de onderzoeksvraag in de dagelijkse praktijk van het Expertisecentrum Educatie. Dus geen papieren onderzoek, maar experimenteren en maken door te doen. Zoals Bart van Rosmalen zegt in zijn boek *Muzische Professionalisering* (blz. 132)³: "Muzen praten niet over wat ertoe doet, maar maken daar iets van...". Zo zijn wij niet gestart met schrijven over wat ertoe doet, maar zijn we gaan ontwikkelen en maken. Het onderzoek werd zo een maakproces van activiteiten bij het Expertisecentrum Educatie, waarbij we ons steeds afvroegen "hoe kunnen we, in dat wat we doen, de betrokkenheid van docenten vergroten?"

Dit makende onderzoeksproces heeft geleid tot een aantal praktijkexperimenten. Zowel in de organisatie van professionaliseringstrajecten, in de presentatie van het cursusaanbod, als in de opzet van de organisatieprocessen. Deze experimenten worden in de vervolgttekst uitgewerkt. Naast deze experimenten zijn veel muzische werkvormen die tijdens de lectoraatsdagen aan de orde kwamen, toegepast in overleg- en trainingssituaties bij het Expertisecentrum Educatie. De werkvormen zijn ingezet om het gesprek en de onderlinge verbinding naar een ander niveau te brengen. De aandacht hierbij voor het creëren van een persoonlijke verbondenheid leverde verrassende invalshoeken, onverwachte oplossingen en een andere energie in het overleg op.

³ Rosmalen, B. van (2016). *Muzische Professionalisering*. Utrecht, Nederland: Uitgeverij IJzer

Het onderzoekende maakproces

Terugkijkend op dit jaar van maken, experimenteren en onderzoeken zien we dat:

- het onderzoek pas tot bloei kwam toen we het konden zien als maakproces.
- het onderzoek van de praktijkonderzoekers van het Expertisecentrum Educatie een andere dimensie had dan dat van de andere praktijkonderzoekers, immers docenten van HKU-Schools die hun onderzoek verbonden met hun onderwijspraktijk.
- vraagstukken over de samenwerking tussen lectoraat en Expertisecentrum Educatie een rol speelden in het onderzoek.
- de lectoraatsdagen stimulerend werkten voor het dagelijkse werk bij het Expertisecentrum Educatie.
- de muzische inslag, die er onbewust al was bij het Expertisecentrum Educatie, werd versterkt en een naam kreeg.
- dat nog meer helder werd dat het Expertisecentrum Educatie niet slechts een orgaan is dat faciliteert in het organiseren van cursussen, maar dat het via de professionalisering van docenten de kwaliteit en innovatie van het HKU Onderwijs ondersteunt.

Bij dit praktijkexperiment is gezocht naar het vergroten en ondersteunen van betrokkenheid van docenten, door het organiseren van co-creatie en delen in zowel de organisatie, als de opzet van de HKU Onderwijsdag.

Parade van delen

Dit jaar is gekozen voor een andere aanpak van de organisatie van de jaarlijkse HKU Onderwijsdag. Geen klein programma-comité, maar betrokkenheid van veel HKU docenten en andere collega's bij de

DELEN Praktijkexperiment: de HKU Onderwijsdag *Docenten betrekken bij zowel de organisatie, als de uitvoering van de HKU Onderwijsdag*

organisatie en uitvoering. Samen met docenten, andere HKU collega's en externen, is dit jaar intensief gewerkt aan de opzet en samenstelling van het programma voor de Onderwijsdag. Met behulp van muzische werkvormen, brainstormsessies en externe ruggenspraak is gekeken wat de Onderwijsdag juist wel of niet zou moeten zijn. Dit leverde een opzet op waarbij vooral plek moest zijn voor delen en interactie: het werd een Parade van eigentijds kennisdelen!

Bij deze Parade was plek voor externe, inspirerende experts, maar vooral ook voor kennisdeling voor en door HKU docenten. Docenten kregen een podium en konden zelf vertellen waar ze expert in zijn, waar ze mee bezig zijn. Docent-experts konden kortom hun eigen stem laten horen (zie ook Van Rosmalen (2016), blz. 155 over 'eigen stem laten horen'). Deze kennisdeling koppelt collega's met dezelfde interesse aan elkaar en het bevordert het collegiale netwerk binnen HKU. Door de sessies in een workshopvorm aan te bieden werd het ook een collectieve, gemeenschappelijke activiteit, wat weer voor onderlinge verbinding en verder delen met elkaar zorgde.

Oogst

Deze opzet leverde een enorme kennis-uitwisseling op. Individuen konden hun expertise delen en tegelijk ontstond er een besef van gemeenschappelijkheid. Enthousiasme als “wat fijn om bij HKU te horen” kregen we terug in de evaluatie. Ook de mogelijkheid om zelf je programma samen te stellen, of zelfs niets te doen werd zeer gewaardeerd.

Het Delen, één van de vier muzische aspecten, heeft bijgedragen aan kennismaken met, en verbinding tussen HKU collega's. Nieuwe verbindingen zijn aangegaan en nieuwe samenwerkingen zijn ontstaan. Door HKU collega's de mogelijkheid te geven om mee te werken, mee te denken en verantwoordelijkheid te nemen in de organisatie en opzet van de Onderwijsdag, hopen we de betrokkenheid bij deze dag in het bijzonder, en bij het Expertisecentrum Educatie in het algemeen, te vergroten. Voor het doorlopen van deze dag was betrokkenheid van de bezoekers noodzakelijk. Ze waren zelf verantwoordelijk voor hun middag, kozen zelf waar ze meer over wilden weten en aan welke (kleine) 'professionaliseringsactiviteiten' ze wel of niet wilden deelnemen. De vervolgvraag voor ons is nu, hoe we dergelijke betrokkenheid kunnen vasthouden, verlengen en vergroten.

Van de oogst/het naslagwerk is een foto-verslag, video en schriftelijk verslag gemaakt, zie: medewerkers.hku.nl/praktisch/cursussen/week-van-de-docent-onderwijsdag/naslagwerk-hku-parade.htm

VERTELLEN

Praktijkexperiment: het scholingsaanbod visueel

Op een andere manier vertellen

Verhalen zijn dragers van waarden en vertellen heeft een muzische werking. De beleving van een *verhaal kan een luisteraar tijdelijk meenemen in het verhaal* (Van Rosmalen, p. 84).

Als we nadenken over het verhaal van het Expertisecentrum Educatie en dan met name over het verhaal van ons aanbod, wat vertellen wij dan precies? Kunnen we ervoor zorgen dat de luisteraar, of lezer in dit geval, meer opgaat in een beleving bij het bekijken van ons aanbod? Als de lezer meer opgaat in een beleving, zal deze meer tijd besteden aan het trainingsaanbod dat voor hem ligt en echt in zich opnemen wat er aangeboden wordt. En dan kan de lezer met grotere betrokkenheid beslissen of deelname aan de voorliggende trainingen mogelijk interessant voor hem of haar is.

Het verhaal

Vanuit de vraag 'hoe vertellen wij eigenlijk over onszelf en ons aanbod?' gingen we nadenken over de manier waarop wij communiceren en hoe wij het aanbod presenteren. We hebben gesproken met onderzoekers uit het lectoraat, andere HKU-collega's en ontwerpers. Hier kwam uit dat visualisaties behulpzamer zijn in het oproepen van een beleving, dan een statische tekst. We kregen suggesties als "presenteer het als een kunstwerk" en "geef de mogelijkheid een route of reis uit te stippelen".

Een HKU docent Grafisch Design heeft zich hier met HKU alumni over gebogen. Zij hebben een heelal voor ons ontworpen waarbij de planeten de overkoepelende cursusthema's vertegenwoordigen. De planeten nodigen uit om erop te klikken, waardoor een cluster samenhangende cursussen zichtbaar wordt. Het heelal nodigt je uit tot een reis waarbij je de route zelf mag bepalen (eigenaarschap). De thema's sluiten aan bij de landelijke competenties hbo docent, zodat de lezer hier, zij het onbewust, ook enigszins bekend mee raakt. Iedere cursus heeft een eigen illustratie, wat het scrollen door het gehele aanbod ook aantrekkelijk maakt.

Oogst

Het Vertellen, één van de vier muzische aspecten, heeft bijgedragen aan een nieuwe (interne) website met het professionaliseringsaanbod. Door het aanbod te zien als een (muzisch) kunstwerk is een visueel aantrekkelijker en bij deze tijd aansluitende website ontstaan, die uitnodigt om te klikken en rond te struinen. Door het creëren van deze beleving op de website met het cursusaanbod hopen we docenten te stimuleren tot nadenken over mogelijke deelname aan cursussen en daarmee dus de betrokkenheid bij hun professionalisering te vergroten.

Of de visuele presentatie van het aanbod daadwerkelijk leidt tot meer betrokkenheid en meer inschrijvingen is (nog) moeilijk te achterhalen. Wel hebben we al veel positieve reacties ontvangen en zijn de inschrijvingen al ruim op gang gekomen, dit in tegenstelling tot eerdere jaren.

SPELEN

Praktijkexperiment: verheldering van het spel en de spelregels

Kaders scheppen vrijheid om te spelen

Spelenderwijs leert men, maar om een spel goed te kunnen spelen zijn kaders nodig. Wat zijn de spelregels van het Expertisecentrum Educatie rondom de professionaliseringstrajecten? En hoe kunnen we docenten helpen verantwoordelijkheid en eigenaarschap te voelen over hun eigen (docent) ontwikkeling? Hiertoe is afgelopen jaar gekeken naar de organisatieprocessen van het Expertisecentrum Educatie.

Spelregels

Wederzijdse erkenning van beginselen en spelregels speelt een belangrijke ondersteunende rol bij het bevorderen van eigenaarschap en betrokkenheid. Eigenaarschap en betrokkenheid werken in de praktijk als spelregels die kaders geven en ze kunnen, volgens Johan Huizinga (1938)⁴, een ruimte afbakenen waardoor tegelijk vrijheid tot spelen ontstaat. Deze spelregels zijn in dit geval terug te vinden in de organisatieprocessen van HKU. Vanuit dit perspectief is gekeken naar de bestaande structuren en organisatieprocessen van het Expertisecentrum Educatie en de daarmee samenhangende spelregels. Zodoende is bij een uitgebreide professionaliseringsstag een nieuw cursusadministratie

4 Huizinga, J. (1983). *Homo Ludens*. Haarlem, Nederland: Uitgeverij Tjeenk Willink

stratiesysteem ontwikkeld. Dit systeem levert onder meer een helder overzicht van cursussen en de inschrijvingsstatus, heldere aanmeld- en afmeldprocedure met directe feedback bij het aan- of afmelden en directe terugkoppeling van managementinformatie aan directeuren en andere HKU afdelingen.

Met een professioneler en gebruiksvriendelijker systeem zijn de spelkaders scherper gezet. Maar spelregels worden niet alleen door het Expertisecentrum Educatie bepaald, ze ontstaan in samenspel met andere spelers in het veld, op basis van *sensemaking*. *Sensemaking in Organisations* (1995) onderbouwt de organisatietheorie van Karl Weick.⁵ Hierin wordt 'betekenis geven aan' gezien als een actieve bezigheid, die verbonden is aan de persoon en het veld waarin de persoon zich begeeft. Betekenisgeven doe je vanuit dat wat er al is en in samenhang met alle facetten van je omgeving. Het is een proces van samen maken, delen en achteraf beschouwen en waarderen, van waaruit opnieuw wordt verder gewerkt. Een voorbeeld hiervan is onze samenwerking met de afdeling HRM: samen hebben we de bestaande spelregels bekeken, gedrag van deelnemers bekeken, regels aangepast en weer geëvalueerd. Op deze manier ontstonden werkbare en betekenisvolle spelregels met betrekking tot deelname aan cursussen. De samenwerking met de ICT-ontwikkelafdeling voor het eerder genoemde cursusadministratiesysteem is op dezelfde, wederkerige manier ingestoken.

⁵ Weick, Karl E. (1995). *Sensemaking in Organisations*. Thousand Oaks, Amerika: Uitgeverij Sage Publications Inc.

Eigenaarschap

De ontwikkelde spelregels in de vorm van het cursusadministratiesysteem en heldere procedures zijn erop gericht eigenaarschap en betrokkenheid te vergemakkelijken, dan wel te bevorderen. Zo verwacht het nieuwe cursusadministratiesysteem dat deelnemers zichzelf aan-, dan wel afmelden. Daarnaast doen de met HRM verhelderde spelregels (bijvoorbeeld met de invulling van de CAO basisrechten) een beroep op de eigen invulling van het professionaliseringstraject. Ook in de cursusevaluatie wordt een beroep gedaan op het nemen van eigenaarschap met vragen als "wat heb je gemist binnen de cursus?", "hoe tevreden ben je over je eigen ontwikkeling binnen de training?", "hoe zou je daaraan verder willen werken en wat heb je daarvoor nodig?"

Oogst

Het Spelen, één van de vier muzische aspecten, heeft een invalshoek gegeven voor het bezien van onze eigen organisatieprocessen. Door het bewustzijn dat een spel pas gespeeld kan worden met duidelijke spelregels, zijn we de spelregels gaan verhelderen. Als docenten, – de deelnemers –, de kaders en (spel)regels beter weten, kunnen ze bewuster en gericht aan cursussen deelnemen. De vergrote gebruiksvriendelijkheid en de professionelere aanpak leiden er hopelijk toe dat docenten het aanbod serieuzer nemen, zich meer betrokken voelen bij hun professionaliseringstraject, en meer eigenaarschap nemen over hun ontwikkeling als hbo docent.

Tot slot: één jaar praktijkonderzoek

Aan de hand van praktijkexperimenten is afgelopen jaar bij het Expertisecentrum Educatie gewerkt aan de vraag hoe we betrokkenheid van docenten bij hun (docent)professionalisering kunnen vergroten. Vanuit een makend onderzoeksproces zijn praktijkexperimenten opgezet met een muzisch perspectief. Naast deze concrete experimenten heeft deelname aan het lectoraat ook effect gehad op de dagelijkse werkpraktijk. Zo zijn muzische werkvormen meer vervlochten in overleggen en worden vraagstukken vaker vanuit een muzisch oogpunt bekeken. Er wordt bewuster aandacht besteed aan onderlinge verbinding, mogelijkheid tot onderlinge kennis- en expertisedeling en de manier waarop we vanuit het Expertisecentrum Educatie vertellen en projecten aanvlagen.